

Олена ПИЛИПЕЙ, канд. філол. наук

ORCID ID: 0000-0003-4711-0613

e-mail: 19lena78pylypei@gmail.com

асоціація "Une Maison Ukrainienne",

Сен-Жермен-ан-Лей, Франція,

Українська суботня школа ім. Олени Вітер, Венсен, Франція

Лідія КОЗАКОВА, канд. філол. наук,

ORCID ID: 0009-0003-9984-3250

e-mail: lkozakova303@gmail.com

Херсонський національний

технічний університет, Херсон, Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО НА СЦЕНІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ

У статті йдеться про огляд сучасних театральних постановок за мотивами творів М. Хвильового, здійснено спробу пояснити актуальність саме театральної інтерпретації творів цього автора, адже М. Хвильовий – прозаїк, який ніколи не писав драматичних творів. Проаналізовано сценічність прози автора, режисерське прочитання кожної з вистав за мотивами творів М. Хвильового. У статті простежено, як театральні перформанси сприяють популяризації творчості письменника в сучасному світі, наголошуючи на важливості формування і переосмислення національної ідентичності засобами театрального мистецтва.

Ключові слова: театр, інтерпретація театральна постановка, режисерська концепція, національна ідентичність, трилер, душевний блуд, сценічний потенціал, мюзикл, вистава тощо.

Вступ

Сучасний культурний процес в Україні під час російсько-української війни все більше цікавиться літературно-культурною спадщиною, знаходячи історичні паралелі, переосмислюючи процеси минулого для осмислення сучасного моменту. Звертаючись до спадщини минулого, культура, зокрема

література ставлять питання про осмислення і переосмислення нашої національної культурної та історичної ідентичності. Микола Хвильовий – автор 20–30-х років ХХ ст., періоду Розстріляного відродження, поет і прозаїк, публіцист, який своїми художніми й публіцистичними творами актуальний і досі, оскільки у своїх творах порушував питання європейської інтеграції України, її духовної незалежності, конфлікту між особистістю та тоталітарною системою, переосмислення національної ідентичності, формування особистості в умовах історичних катаклізмів. На сьогодні ці ідеї набувають особливої гостроти, а сучасний український театр стає простором для їх реалізації. Саме цим зумовлена **актуальність** нашого дослідження. До того ж цікаво спостерігати, як творами поета і прозаїка, який ніколи не писав драматичних текстів, цікавиться сучасний український театр. Спробуємо зробити огляд найновіших постановок й проаналізувати, чим приваблюють твори М. Хвильового сучасних режисерів і діячів театру.

Метою статті є проаналізувати сучасні театральні постановки творів Миколи Хвильового з метою виявлення особливостей їх адаптації, художньо-естетичних засобів та соціокультурного впливу на сучасну аудиторію. Поставлена мета передбачає розв'язання наступних завдань: 1) подати огляд сучасних театральних постановок за мотивами творів М. Хвильового; 2) дослідити актуальність прози М. Хвильового на сучасній театральній сцені; 3) проаналізувати вплив вистав на популяризацію української літератури та формування культурної пам'яті.

Об'єктом дослідження є театральна інтерпретація сучасним театром прозових творів М. Хвильового. **Предмет** становлять вистави "*Я (Романтика)*" (театр "Маланка", Київ), "*Mothermotherland*" (театр "Slovo. Theater group"), "*Романтика*" (Київський академічний театр драми і комедії на Лівому березі Дніпра, Київ), "*Арабески*" (театр "Очерет", Харків), мюзикл "*Ти [Романтика]*", вистава "*Love Revolution*" (театр "Золоті ворота", Київ), моновистава "Хвиля" (Тернопільський обласний драмтеатр імені Тараса Шевченка).

Для розв'язання поставленої проблеми використано такі методи дослідження, як огляд, опис, системно-естетичний, історико-культурний, історико-порівняльний, комплексний текстуальний аналіз, синтез матеріалу тощо.

Огляд літератури. Слід зазначити, що наукових праць, присвячених саме театральним постановкам за мотивами творів М. Хвильового, на сьогодні немає. Це питання потребує подальшого й поглибленого вивчення. Це не дивно, оскільки й самі вистави за мотивами творів М. Хвильового з'явилися буквально недавно (останнє десятиліття ХХІ ст.). Проте є розвідки, в яких розглядаються мотиви театральності окремих текстів М. Хвильового ("Вступна новела", "Лілюлі") (Муслієнко, 1999; Узунколева, 2008; Хоменко, 2019) або питання потенціалу сценічного потенціалу творів прозаїка у контексті розвитку театру 20–30-х років ХХ ст., зокрема театру "Березіль" Леся Курбаса (Ревуцький (Ред.), 1989).

Виклад основного матеріалу. Театральні постановки за творами М. Хвильового умовно можна поділити на дві групи: 1) вистави за мотивами конкретних творів М. Хвильового ("*Я (Романтика)*") (театр "Маланка", Київ), ("*Mothermotherland*") (театр "Slovo. Theater group"), ("*Романтика*" (Київський академічний театр драми і комедії на Лівому березі Дніпра, Київ), ("*Арабески*" (театр "Очерет", Харків), "Хвиля" (тернопільський обласний драмтеатр імені Тараса Шевченка)); 2) вистави за збірними мотивами творів авторів Розстріляного відродження (мюзикл "*Ти [Романтика]*" – про діячів Розстріляного відродження; вистава "*Love Revolution*" (театр "Золоті ворота", Київ, про героїв творів М. Хвильового, В. Підмогильного, М. Йогансена, А. Кримського)).

На жаль, більшість постановок творів М. Хвильового наразі не мають онлайн-доступу, тому в нашій роботі ми акцентуємо свою увагу на двох виставах, доступних для перегляду, які репрезентують сучасні тенденції сценічного переосмислення прози М. Хвильового.

Вистава "*Mothermotherland*" [5] за мотивами новели М. Хвильового "*Я (Романтика)*" поставлена на сцені театру "Slovo. Theater group" у США. Режисерка вистави – це американка

українського походження Одрі Розі Деже. Вона об'єднала митців з України та Америки. Ця вистава була представлена в різних містах США, зокрема в Нью-Джерсі, Іллінойсі, Меріленді та Пенсильванії. Особливою подією став показ у престижному Кеннеді-центрі у Вашингтоні. У січні 2023 року планувалося п'ять показів у Нью-Йорку під час театральної конференції АРАР. Планувався тур по Європі, щоб показати виставу в Парижі, Лондоні та Берліні. Слід зазначити, що крім цієї вистави команда тетару "Slovo. Theater group" випустила англomовну аудіоверсію новели Миколи Хвильового "Я (Романтика)". Аудіокнига була записана американською акторкою Одрі Розі Деже, а монтаж зробив харківський актор Максим Панченко. Цей проєкт спрямований на популяризацію української літератури за кордоном та ознайомлення міжнародної аудиторії з творчістю Хвильового.

Вистава "Mothermotherland" відбувається англійською мовою. Це абсолютна сучасна інтерпретація новели М. Хвильового, оскільки режисерське бачення відходить від тексту твору: немає історичного контексту 20-х років ХХ ст., проте присутні алюзії на сучасність (згадка про ядерну кнопку, про війну в Україні, про біженців з України, згадка про В. Зеленського тощо). З погляду сценічного втілення задуму режисерка зовсім не використовує декорації, ті предмети, які на сцені, – символічні натяки на декорації. Наприклад, уламки дзеркал, кулі (чорні і білі), кровоспинний джгут, прапор України. На сцені грають тільки жінки-акторки, вони знаходяться всі одночасно, протягом вистави на сцені завжди дитина-немовля на руках однієї з акторок, яку передають одна одній. Є навіть сцена, коли одна з героїнь годує грудьми на сцені під час роздумів про материнство, жіночу долю, страхи матері, декретну відпустку тощо.

Слід зазначити, що акторки для окреслення своїх ролей (Тагабата, Андрюші, Дегенерета) одягають маски на обличчя. Часто під музику відбувається пантоміма на сцені. Цікавим є звукове оформлення вистави. Наприклад, імітація звуку потягу "Київ – Луганськ", "Київ – Бахмут", "Київ – Донецьк", звук брязкоту машин, бігу на сцені, дзвоників, української національної музики. Акторки співають пісню "Батько наш

Бандера...". Під час сцени вбивства матері звучать українська пісня "Ой люлі, люлі, вже прийшла земля...", цитата з поезії Т. Шевченка "Садок вишневий коло хати..." (<https://odessa-journal.com/kharkiv-washington-new-york-pittsburgh-the-ukrainian-american-theater-project-presents-a-performance-based-on-the-work-of-mykola-khvylovy-in-the-usa>).

Отже, незважаючи на сучасну обробку новели "Я (Романтика) М. Хвильового, коли режисер не ставить за мету відтворити історичний контекст подій твору, вистава передає основний ідейний зміст цього твору – роздуми про гуманізм, про материнство, і завдяки цим вічним темам знаходить паралелі між 20-ми роками ХХ ст. і нашою сучасністю.

Мюзикл "*Ти [Романтика]*" був створений українським гуртом МУР (Мистецький український рух) під керівництвом режисера Олександра Хоменка. Прем'єра вистави відбулася 29 квітня 2024 року у Львові. У травні 2025 року мюзикл був адаптований для кіноекранів. Цифрова прем'єра фільму "МУР. Ти [Романтика] в кіно" відбулася 15 травня 2025 року на медіасервісі MEGOGO (https://youtu.be/АНхhKPr6xAk?si=rm-3zTBP_5fLoNU6). Цей перфоманс подає історії митців Розстріляного відродження, які стали жертвами сталінських репресій. Вистава поєднує сучасні елементи репу, театру та історії, створюючи унікальний культурний феномен. Ця робота набула значного резонансу в Україні, про неї писали такі видання, як BBC, Forbes та Vogue. Продюсер Антон Азізбекян допоміг створити на основі YouTube-мюзикла виставу, що забезпечує сучасне поширення за допомогою сучасних новітніх інформаційних технологій. Це новітній погляд на українську літературу, що сприяє її популяризації, особливо серед молоді.

Далі ми подаємо огляд вистав на основі доступної інформації, відеофрагментів, театральних рецензій і режисерських коментарів.

Вистава "Я (Романтика)" за новелою М. Хвильового "Я (Романтика)" театру "Маланка" (Київ) здійснена режисером Д. Степчуком. Прем'єра відбулася 13 та 14 червня 2023 року (<https://malanka.theater/%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B5/%D1%8F-%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%>

82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/?utm_source=chatgpt.com). За жанром вистава "Я (Романтика)" – душевний блуд.

Вистава "*Романтика*" за мотивами новели М. Хвильового "Я (Романтика)" поставлена на сцені Київського академічного театру драми і комедії на Лівому березі Дніпра харківським режисером О. Середнім. Прем'єра відбулася 15 червня 2019 р. на Малій сцені театру. За жанром вистава "Романтика" – це тихий трилер.

Вистава "*Арабески*" (театр "Очерет", Харків) поставлена за однойменною новелою М. Хвильового режисером Олександром Шанідзе. Прем'єра вистави відбулася 24 березня 2024 року на театральній платформі "Нафта" у Харкові. Театр "Очерет" – це молодий експериментальний театр, заснований під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. За жанром вистава "Арабески" – поетичний перфоманс.

Моновистава "*Хвиля*" за новелою М. Хвильового "Я (Романтика)" (Тернопільський обласний драмтеатр імені Тараса Шевченка) відбулася у листопаді 2025 року. За жанром – це психоделічна моновистава. Режисерка Олеся Шпирна пояснює, що у цій виставі прагнули продемонструвати формування людини в умовах війни, уникаючи історичної конкретики. У постановці використана сучасна електронна музика з використанням різних звуків, що сприяє створенню відповідної атмосфери (https://youtu.be/8LSUkBWZkBe?si=kBTsAGCf4nD6ag_a).

Театральна постановка "*Love Revolution*" Київського театру "Золоті ворота" поєднує елементи мюзиклу та експресивного театру. Прем'єра відбулася 20 та 21 січня 2024 року. Ця вистава створена за мотивами творів українських письменників 1920-х років, зокрема "Рахунок" Майка Йогансена, "Добрий Бог" Валер'яна Підмогильного, "Виривки з мемуарів одного старого гріховоди" Агатангела Кримського та "Із Вариніої біографії" Миколи Хвильового. Режисеркою стала Наталія Сиваненко. За жанром це "вечорниці анархічної молоді", що відображає дух бунтарства та пошуку власної ідентичності серед молоді 1920-х років.

Дискусія і висновки

Отже, на основі проведеного огляду і аналізу можна зауважити цікавість сучасного театру до інтерпретації творів М. Хвильового. Майже усі проаналізовані вистави уникають зображення конкретного історичного контексту, натомість акцентують на психологічній складовій, яка є основною у текстах М. Хвильового. Таким чином, це роздуми про особисту ідентичність під час тривожних переломних моментів в історії. Сучасні театральні режисери обирають тексти, які спричиняють рефлексії, саморефлексії, внутрішній монолог. Теми травми, індивідуальної та колективної, вибору, громадянської відповідальності в текстах письменника відгукуються сучасній аудиторії. Сценічні рішення, які використовують сучасні режисери, теж технічно сприяють актуалізації цих тем, зокрема візуальне та звукове оформлення цих вистав, поєднання тексту, музики та мас-медіа. Чого варті тільки жанри цих вистав (вечорниці анархічної молоді, мюзикл, психоделічна моновистава, поетичний перфоманс, трилер, душевний блуд). Інтерес у ХХІ столітті до театральної інтерпретації прозових текстів, які були написані зовсім не для сцени, свідчить про сучасний симбіоз усіх видів мистецтв. Вистави та театральні перфоманси за творами Хвильового сприяють популяризації української літератури, її філософських, психологічних аспектів серед молоді, формуванню критичного мислення та історичної пам'яті засобами сучасного театру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Муслієнко, О. (1999). "Вступна новела" Миколи Хвильового: варіанти інтерпретаційних кодів. *Наукові записки НаУКМА, Т. 17: Філологія* (с. 50–54).
- Пелешенко, Н. (1998). Театр Леся Курбаса як модель українського експресіонізму. *Наукові записки НаУКМА, Т. 4: Філологія* (с. 106–110).
- Про виставу "Я (Романтика)". https://malanka.theater/%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%B5/%D1%8F-%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/?utm_source=chatgpt.com
- Про виставу "Mothermotherland". <https://youtu.be/2sRVRBLD4Rg>
- Про моновиставу "Хвиля" https://youtu.be/8LSUkBWZkBe?si=kBTsAGCf4nD6ag_a
- Про мюзикл "Ти (Романтика)". https://youtu.be/АНхhKРр6xAk?si=rm-3zTBP_5fLoNU6
- Ревуцький, В. (Ред.). (1989). *Леся Курбас у театральній діяльності: в оцінках сучасників, документи*. Балтимор–Торонто.

Тези конференції "The Return of the Existential Dramaturgy of Mykola Khvylovyi to the Theater Stages of the World" [tps://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/konfer/konfer/2023/KSK-2023/Tezy-2023-2.pdf](https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/konfer/konfer/2023/KSK-2023/Tezy-2023-2.pdf)

Узунколева, А. М. (2008). *Хвильовий: театралізація профанного як прояв волі до сакрального*. https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/10873/1/uzunkoleva_2008.pdf

Хоменко, Г. (2019). Микола Хвильовий: вибух мовчання в театрі Смерті. *Wielkie tematy kultury w literaturach slowianskich*, № 3875 (с. 109–122). <chrome-native://pdf/link?url=content%3A%2F%2Fmedia%2Fexternal%2Fdownloads%2F1000006879>

Kharkiv – Washington – New York – Pittsburgh: the Ukrainian-American theatre project presents a performance based on the work of Mykola Khvylovyi in the USA". <https://odessa-journal.com/kharkiv-washington-new-york-pittsburgh-the-ukrainian-american-theater-project-presents-a-performance-based-on-the-work-of-mykola-khvylovyi-in-the-usa>

REFERENCES

Revutskyi, V. (Ed.). (1989). *Les Kurbas in Theatrical Activity: In the Assessments of Contemporaries, Documents*. Baltimore–Toronto [in Ukrainian].

Musliienko, O. (1999). "The 'Introductory Novella' by Mykola Khvylovyi: Variants of Interpretive Codes." *NaUKMA Academic Notes*, Vol. 17: Philology (pp. 50–54) [in Ukrainian].

Peleshenko, N. (1998). "Les Kurbas's Theatre as a Model of Ukrainian Expressionism." *NaUKMA Academic Notes*, Vol. 4: Philology (pp. 106–110) [in Ukrainian].

On the performance "*I (Romance)*" [in Ukrainian]. <https://malanka.theater/інше/я-романтика/>

On the performance "*Mothermotherland*" [in Ukrainian]. <https://youtu.be/2sRVRBLD4Rg>

On the monoperformance "*Khvyliya (The Wave)*" [in Ukrainian]. <https://youtu.be/8LSUkBWZkBc>

On the musical "*You (Romance)*" [in Ukrainian]. <https://youtu.be/AHxhKPp6xAK>

Conference Proceedings "*The Return of the Existential Dramaturgy of Mykola Khvylovyi to the Theater Stages of the World*" [in Ukrainian]. https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/konfer/konfer/2023/KSK-2023/Tezy-2023-2.pdf

Ūzunkolieva, A. M. *Khvylovyi: The Theatricalization of the Profane as a Manifestation of the Will to the Sacred* [in Ukrainian]. https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/10873/1/uzunkoleva_2008.pdf

Khomenko, H. (2019). "Mykola Khvylovyi: The Explosion of Silence in the Theatre of Death." *Wielkie tematy kultury w literaturach slowiańskich*, No. 3875 (pp. 109–122) [in Ukrainian].

"Kharkiv – Washington – New York – Pittsburgh: The Ukrainian-American Theatre Project Presents a Performance Based on the Work of Mykola Khvylovyi in the USA." *Odessa Journal*. Available at: <https://odessa-journal.com/kharkiv-washington-new-york-pittsburgh-the-ukrainian-american-theater-project-presents-a-performance-based-on-the-work-of-mykola-khvylovyi-in-the-usa>

Отримано редакцією журналу / Received: 09.12.25

Прорецензовано / Revised: 10.12.25

Схвалено до друку / Accepted: 22.12.25

Olena PYLYPEI, PhD (Philol.)
ORCID ID: 0009-0003-4711-0613
e-mail: 19lena78pylypei@gmail.com
Association "Une Maison Ukrainienne", Saint-Germain-en-Laye, France;
Olena Viter Ukrainian Saturday School, Vincennes, France

Lidiia KOZAKOVA, PhD (Philol.)
ORCID ID: 0009-0003-9984-3250
e-mail: lkozakova303@gmail.com
Kherson National Technical University, Kherson, Ukraine

INTERPRETATION OF MYKOLA KHVYLOVYI'S FICTION ON THE STAGE OF CONTEMPORARY UKRAINIAN THEATRE

The article offers an overview of contemporary theatrical productions based on the works of Mykola Khvylovyi and attempts to explain the relevance of theatrical interpretations of this author's texts, given that Khvylovyi was a prose writer who never created dramatic works. It analyzes the inherent theatricality of his prose as well as the directors' interpretations of individual stage productions inspired by Khvylovyi's works. The article traces how theatrical performances contribute to the popularization of the writer's legacy in the contemporary world, emphasizing the importance of shaping and rethinking national identity through the means of theatrical art.

Keywords: *theatre, interpretation, theatrical production, director's concept, national identity, thriller, spiritual disorientation, stage potential, musical, performance, etc.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.